

1

EERSTE GLIMP

Vijf mijl ten zuiden van Nonsuch

Halverwege de ochtend van 11 juni 1930 lag een schip genaamd de Ready, met aan boord medewerkers van het Amerikaanse Department of Tropical Research, voor de kust van het eiland Nonsuch in de Bermuda-archipel. Mannen met witte matrozenmutsen op en witte overalls aan verdrongen zich rond een anderhalf meter brede stalen bol, een bathysfeer, die met een zware lier van dek werd gehesen. De mannen hielden de bol in bedwang toen hij overboord zwaaide en boven het wateroppervlak bungelde. Er zaten dicht op elkaar drie ronde gaten in, als ogen. Hangend aan de kabel leek hij neer te kijken op het onstuimige water.

Wetenschapper Gloria Hollister, verbonden aan het onderzoeksinstituut, keek toe terwijl de mannen die de lier bedienden de bol in zee lieten zakken. Toen hij erin plonsde en onder water verdween, ging ze zitten, pakte een in linnen gebonden opschrijfboek dat dienstdeed als expeditieboek en installeerde zich.

Het geval wilde dat het haar dertigste verjaardag was.

Op foto's kijkt ze geconcentreerd, met de microfoon in de vorm van een oude jachthoorn rond haar nek en de kleine luidspreker tegen haar rechteroor gedrukt. Ze trekt haar kin iets in terwijl ze luistert, praat en voorbereidende aantekeningen maakt. Het snoer van de microfoon verdwijnt over de rand van het dek onder water, waar het is bevestigd aan de bathysfeer, die afdaalt in de diepte.

In de bol zaten twee ineengedoken, magere mannen, Otis Barton en William Beebe, die uiteenlopende taken verrichtten. Ze moesten wel mager zijn, want de opening waar ze zich doorheen hadden laten

zakken was nog geen 70 centimeter breed. Barton, die de bol had ontworpen en had toegezien op de bouw, hield de afdichting van de 180 kilo zware deur in de gaten, de werking van de zuurstoftanks die 8 uur lang lucht leverden en de kartonnen met natronkalk om het kool-dioxide te absorberen dat de opvarenden uitademden. Hij controleerde de accu voor de telefoon en de aanjager voor de luchtcirculatie.

Hij is opvliegend van aard, jaloers en heeft last van zeeziekte.

Naarmate ze verder afdaalden, werd het binnen kouder en condenseerde het water op het plafond van de bol, druppelde naar beneden en vormde plasjes op de bodem.

De bol was uitgerust met twee ramen van kwarts van een centimeter of acht dik. Het hadden er drie moeten zijn, maar een van de kwartsruiten was kapot, zodat de opening moest worden gedicht met nog meer staal.

Beebe, ornitholoog en ecooloog avant la lettre, drukte zich zo dicht mogelijk tegen de ruiten aan. Hij was betoverd door de onderwaterwereld en zich er scherp van bewust dat hij getuige was van iets wat geen mens ooit had gezien. Beebe, energiek en met een aanstekelijk enthousiasme, was al beroemd dankzij publieksboeken waarin hij beschreef dat hij over de hele wereld fazanten achterna had gereisd, een expeditie had ondernomen naar de Himalaya en zijn leven had gewaagd om een vulkaanuitbarsting op de Galápagos te observeren. Hij was tweeënvijftig, kaal en knokig, zijn knieën stonden iets naar binnen en hij had een zwakke maar deftige stem, waarmee hij tijdens de afdaling zijn waarnemingen doorgaf. Hij had de hele wereld gezien, maar had nog steeds het accent van zijn geboorteplaats New Jersey, waardoor *worlds* en *birds* klonken als *woyls* en *boyds*.

De mannen die de lier bedienden lieten de kabel vieren, en naarmate de bathysfeer dieper afdaalde veranderde het licht. De warme tinten van het aardoppervlak werden door het water geabsorbeerd. Op 30 meter diepte hield Beebe een rood kleurstaal omhoog en zag dat die helemaal zwart leek. Vissen werden zichtbaar in het koele,

heldergroene en -blauwe water buiten. Hij riep wat hij zag naar Hollister, die zijn waarnemingen in haar opschriftboek noteerde:

- 30 meter Rood verdwenen, kleurstalen zwart.
Linuchekwallen.
- 160 Loodsmannetje rond het aas, 15 cm lang,
helemaal wit met 8 gitzwarte strepen.
- 180 Geen rood of geel in zonlicht. Meer kwallen,
staart van loodsmannetje weer gezien.
- 190 Otis zag loodsmannetje, vis aan oppervlakte
veelkleurig, maar lijkt hier wit.
- 120 Twee manteldierslierten.
Garnalen lijken helemaal wit.
- 150 Doorschijnende vissen waarvan alleen het voedsel is te zien.
- 170 Temperatuur 24 graden. Grote Leptocephalus.
Veel Cavolinia. Verschillende lantaarnvissen.
- 200 Lichtflitsen in de verte.
- 240 Behoorlijk donker. Meterklok geeft 237 aan.
- 280 Verschillende wolken garnaaltjes.
Grote Serrivomer.
Licht uit.

Terwijl ze afdaalden duurde die wisselwerking voort: de verandering van het spectrum totdat de wereld buiten de bol blauw was, en niets anders, dat langzaam overging in zwart, maar nog steeds een vreemde gloed had die Beebe niet onder woorden kon brengen. Buiten voor de kwartsramen verspreidde de lichtbundel een akelige, gele gloed, maar nu, op ruim 300 meter diepte, werd die snel zwakker.

De bundel floepte uit en in het water buiten deden zich allerlei mini-explosies voor. Garnaaltjes. Beebe had ze in netten levenloos omhooggehaald zien worden. Nu zag hij ze voor het eerst in hun natuurlijke omgeving, oplichtend in de zwarte diepte door de snelle

LOG
BATHYSPHERE

1932

Hollister

2100 gpm - Troia bird flying
under lead - gain
gain spherical -
Generator off -

2150 - Biggest fish yet in
dist. - 2 in high
lights on + gain -

2150 p.m. steam -

2200 Temperature 70°

4 big fish gain
by - includes gain -
New yellow tea with
etc. Pter. job - Euclypta -
- ~~was~~ ~~light~~ all lights
lighted up - at least 6 ft
need can see upper + lower
side of fish - 12 in square
fish -

2100

oxidatie van een chemische stof die ze aanmaakten, luciferase.

Toen de explosies ophielden, keerde de vreemde gloed terug en was het alsof er nooit een andere kleur in het universum had bestaan. Hij wist zeker dat hij erbij kon lezen, maar toen Barton hem een pagina voorhield kon hij geen woord onderscheiden. Beebe keerde zich weer naar het ronde raam, bleef observeren en praten, en aan dek legde Hollister het allemaal vast in de gelinieerde pagina's van het logboek:

- 320 Donkerder dan de donkerste middernacht, maar helder.
Lucht uitstekend. 20 visjes, mogelijk *Argyropelecus*.
- 330 Dikke, lange, vaalwitte vis, een rattenstaartachtige
met lichtjes, zwom rond een bocht in de slang.
- 350 Lichtbundel duidelijk zichtbaar, licht aan.
- 360 *Idiacanthus*. Twee *Astronesthes*.
- 380 Vis van 13 cm in de vorm van een draakvis.
Garnalen van 8 cm, helemaal wit.
Argyropelecus in lichtbundel.
2 lichtgevende, vaalwitte kwallen.
- 400 6 tot 8 garnalen. 50 tot 100 lichtjes als glimwormen.
Pijlinktvisjes in lichtbundel,
lijken geen licht uit te stralen, doken naar aas.
Cyclothone. Garnalen van 5 cm.
- 410 Licht heel vaal.
Temp. 22. Meterklok geeft 403 aan.
- 430 Pal naar beneden pikzwart.
Zwart als de hel.

Dan een enorme lichtflits. Alsof een stroboscoop iets buiten het raam verlicht. Wat was de oorzaak? Hij zag alleen maar garnalen en kwallen, maar een nabeeld stond in zijn geheugen gegrift.

Het was een dik, palingachtig dier met tanden. Beebe had een

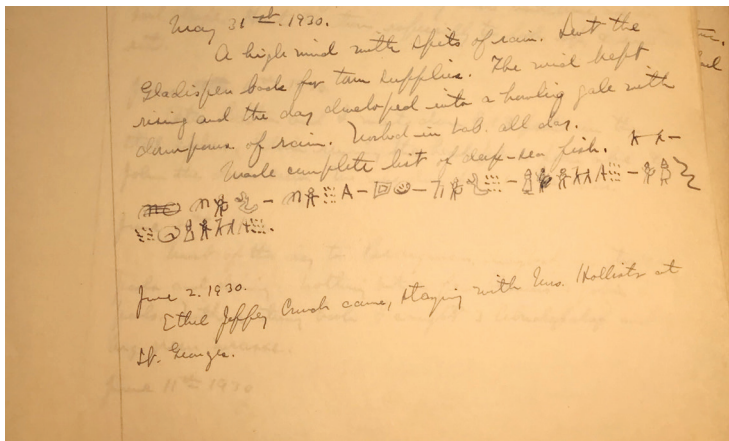
wijd opengesperde bek gezien, smalle, scherpe tanden als nagels door een plank, maar de bek was een gapende opening. Wat voor monster, wat voor honger had hij zojuist aanschouwd? Eén versneling in de sleur van de alledaagse werkelijkheid overgeslagen en heel even was hij verzeild geraakt in een nachtmerrie van fluorescerend verscheuren en vermalen. En even snel was die weer voorbij en bevond Beebe zich weer in de bol.

Buiten waren de vertrouwde golfbewegingen van kwalen zichtbaar.

Hij kreeg het gevoel dat hij genoeg had gezien. Hij vroeg Hollister aan de bemanning door te geven dat het moment daar was om hen op te hijsen. Toen ze op een diepte van 45 meter waren, kon de bemanning het vaartuig onder water zien.

De liermannen lieten de bathysfeer terug aan boord zakken en draaiden de moeren los om de magere mannen de middagzon in te laten. Beebe kwam tevoorschijn in het vreemd voorkomende zonlicht. Hij strekte zijn knokkige knieën en stampte op het dek, keek schuins naar de lage heuvels van Bermuda in de verte en wist dat er voor altijd iets in hem was veranderd. Later zou hij er de vinger op proberen te leggen. Het had iets te maken met het licht dat hij had gezien.

Het geel van de zon, schreef hij, 'kan hierna nooit meer zo schitterend zijn als het blauw'.

Doorschijnende dieren

Gloria Hollister verkende de onderwaterwereld al als klein meisje, toen ze in de rivier de Mahwah een duik nam met een luchtslang en een helm gemaakt van een oliebliek.

Ze maakte naam met een nieuwe methode om vissen te kleuren zodat hun inwendige organen doorschijnend werden en hun graat onder ultraviolet licht in felle kleuren oplichtte. Voortaan konden wetenschappers de beenderstructuur bekijken zonder een vis te hoeven ontleden.

In 1926 ging ze met een collega van de dierentuin langs op het kantoor van Beebe. Ze was halverwege de twintig, intens, intelligent en sterk. Otis Barton noemde haar een ‘wetenschapper met goudkleurig haar en het postuur van een Amazone’.

Ze was een bevoorrecht kind van rijke New Yorkers. Toen ze voor het team van Beebe op het Department of Tropical Research ging werken, drukte de *New York Evening Journal* een artikel af met de kop MEISJE ONTVLUCHT GOEDE LEVEN BROADWAY EN HERVINDT HET OP ZEEBODEM. Ze staat op de foto met haar borende blik terwijl ze haar hondje omklemt, Trumps. In het bijbehorende interview zegt ze dat de kleuren van het onderwaterleven, de bioluminescente organismen, feller zijn dan die op Broadway.

De editie van *Popular Mechanics* van oktober 1930 bevatte een special over de bathysfeer tussen artikelen over naaien, een geluidloze viool en tandheelkunde voor dieren. Op de bijbehorende foto maakt Hollister tijdens een afdaling aantekeningen in het logboek. Ze drukt de luidspreker van de telefoon met haar linkerhand tegen

haar oor en maakt aantekeningen met de rechter. Ze duwt haar knieën tegen elkaar om het logboek te ondersteunen. Haar voeten, in witte tennisschoenen en enkelhoge sokken, houdt ze gekruist, wat spanning of concentratie doet vermoeden.

Beebe hield een uitgebreid dagboek bij, maar wilde niet dat toekomstige lezers iets over zijn privéleven te weten zouden komen. Hij schreef over zijn eerste liefdesavonturen, maar scheurde die pagina's er later uit. Hij ontwikkelde ook een geheimschrift – een aap stond voor de letter a, een insect voor een b – zodat hij dingen kon opschrijven waarvan hij hoopte dat niemand ze zou begrijpen. Zijn biograaf, Carol Grant Gould, ontcijferde het schrift enkele decennia na zijn dood en onthulde zo de jongensachtige gedachten van een man van middelbare leeftijd:

‘Ik heb met Gloria gezoend en ze houdt van me.’

Beebe en Hollister werkten al vier jaar samen toen de bathysfeer zijn eerste afdaling maakte. Gould beschrijft dat ze op Nonsuch in grotten schuilden voor tropische buien, waarna ze naar buiten kwamen om zich te vergapen aan regenbogen die glinsterden in de nevel. Overdag catalogiseerden ze samen planten en dieren, alles wat ze op het eiland en in zee aantroffen.

‘Ze gingen 's nachts bij elkaar langs,’ schreef Gould. ‘Zo stiekem dat het de spanning alleen maar verhoogde.’

Hollister hield zelf een dagboek bij, stapels losse witte vellen met potloodaantekeningen vol lussen. Er staat niet in dat ze Beebe kuste of met hem in de grotten op Nonsuch schulde. Ze is cryptisch, introspectief, heeft moeite met de voorstellingen die ze zich van haar leven had gemaakt, die beginnen te vervagen.

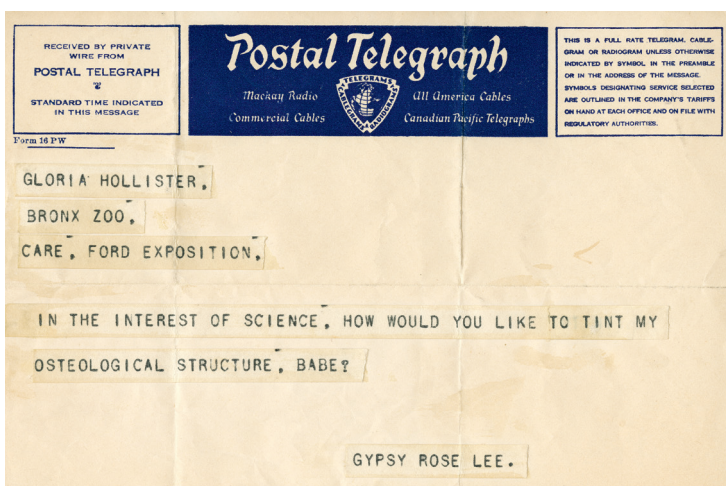
Ze keek naar een scharlakenrode zonsondergang en verwonderde zich over de ‘kristalheldere planeten’. De dag erna was zo volmaakt dat Beebe vrij nam. Hij stuurde iedereen naar Castle Island, behalve Hollister, die ziek was.

In zijn geheimschrift schrijft hij de volgende dag in zijn dagboek

dat ze ‘allang over haar misselijkheid heen’ was.

Tussen haar papieren van die dag bevindt zich een kopie van Howard Barnes’ werk over schaaldieren. In vaag potloodschrift en op z’n kop over de wetenschappelijke resultaten heen, alsof ze het stiekem aan Beebe had laten zien terwijl ze aan weerszijden van een laboratoriumtafel aan het werk waren, had ze ‘Voor altijd de jouwe’ geschreven.

Toen haar moeder met Pasen op bezoek kwam, bezochten ze samen een dienst, de eerste keer in maanden dat Hollister naar de kerk ging. Het kostte haar al haar moeite om zich te beheersen, want ze voelde een golf hevige, tegenstrijdige emoties opwellen. Ze bewaarde haar kalmte door zich te concentreren op wat de eerste christenen volgens haar tijdens Pasen moesten hebben gevoeld, ‘zij die het beeld hadden gezien, het visioen’.

‘Zelfs in tijden van wanhoop en neerslachtigheid,’ dacht ze, ‘moet er een soort stimulans van uitgaan voor de juiste houding tegenover de dood.’

Twee weken na Pasen lag ze wakker toen ze werd overvallen door

een vreemd gevoel over haar relatie tot haar omgeving:

‘Schrijven is lastig, want ik heb mijn ideeën nog niet goed onder woorden gebracht. Ik besepte dat mijn wereld helemaal niet om materie draait. Hij draait om duiden en denken. Achter de ceders en stukslaande golven bespeur ik een zekere god van de Schoonheid god van het Goede.’

Ze vervolgde:

‘Het christendom berust op een doctrine van *verkeerdheid*. Wat te denken van een geloof dat kracht en inspiratie ontleent aan de Schoonheid van de Natuur in plaats van aan een “zondige” daad van een mens? Er komt een vreemd gevoel van kracht over me en ik besepte dat er overal krachten om ons heen zijn.’

Hollister lag de hele nacht wakker van de waarnemingen die ze tijdens haar duiksessies had gedaan. Wat als de hele wereld is veranderd zodra je wakker wordt? Wat als je eigen lichaam is veranderd?

‘Wat gebeurt er met de hersenen van een platvis in de tijd waarin zijn oog verschuift?’ vroeg ze zich af. ‘Stel dat je met normale ogen gaat slapen en met een plat gezicht opstaat!’

De dieren die ze tijdens haar verkenningen op Nonsuch leerde kennen, ontsloten voor haar een volledig nieuwe wereld vol mogelijkheden.

Die eerste zomer haalden ze, toen ze een net door diep water sleepten, een vis behorend tot *Melanostomiinae* naar boven die eruitzag als een grote pad en die ze levend naar het laboratorium wisten over te brengen. Hij was kalm, verroerde zich eerst bijna niet, maar toen Hollister hem wilde pakken om hem over te doen in een ondiepe bak, sloeg hij met zijn staart en zette zijn tanden in haar vingers. Ze schrok, maar de beet deed geen pijn. Ze stak haar arm omhoog en de vis bungelde aan haar vinger. Beebe zag haar naar de bak lopen en net zo lang met haar hand schudden tot het beest erin viel.

Daarna nam ze de vis mee naar de naastgelegen ruimte, die geheel in het duister was gehuld, en zette de bak op een tafel.

Ze wilde zich net omdraaien toen de vis één keer hevig stuiptrekte. Hij sprong uit de bak, terwijl ergens onder zijn ogen twee witte lichtjes opgloeiden. Hollister hoorde zichzelf een kreet slaken toen er een rij lichtjes op zijn buik opgloeide, die de omtrek van de vis aftekenden op het plafond.

Juist op het moment waarop de vis in de bak terugviel, deed ze een stap in zijn richting. Ze boog zich eroverheen en zag dat hij stil lag, inmiddels helemaal kleurloos.

Niet lang daarna dook ze langs een rif een meter of dertien onder een kale rotspunt, Gurnet's Rock.

Vanonder haar koperen duikhelm zag ze een grote vis en enkele haaien. Ze was er niet bang voor, ze was aan ze gewend. Maar doordat ze haar blik liet dwalen, verloor ze haar evenwicht. In een reflex greep ze naar de ladder naast haar, om tot de ontdekking te komen dat die was verdwenen.

Ze keek omhoog en zag de ladder over het rif heen uit het water getild worden. Ze bleef even staan kijken, zwaaide hem zelfs na, voordat ze de situatie waarin ze zich bevond onder ogen zag.

Overall om haar heen waren griezelig glijdende haaien. Ze voelde zich volkomen alleen toen ze zich afvroeg wat ze moest doen.

Ze dacht terug aan haar paardrijlessen, toen ze in rijkleding op die prachtige dieren rondreed. Maar voordat ze ook maar enigszins aan een elegante houding toekwam, moest ze eerst een belangrijke regel in haar oren knopen. *Blijf koste wat kost kalm*, herhaalde haar leraar telkens. *Een paard bespeurt angst en kan de overhand krijgen*.

Die monsterlijke vissen, dacht ze, hadden misschien wel in de gaten dat ze in problemen verkeerde. Ze vallen hun soortgenoten aan wanneer die het moeilijk hebben.

Ze maande zichzelf tot kalmte om haar opties te overwegen. Er waren maar twee manieren om aan deze eenzame, vijandige wereld te ontsnappen: ofwel haar helm afrukken en naar de oppervlakte schieten, ofwel langs de luchtslang omhoogklimmen. Ze besloot dat

haar helm afzetten haar laatste redmiddel was. Ze zou de slang proberen. Maar zou die haar gewicht kunnen dragen?

Toen ze eraan trok, vielen er meters slappe slang in haar armen, die verstrikt raakten in de rotsen onder haar.

De boot zal inmiddels het rif wel voorbij zijn, dacht ze. Opnieuw werd ze overvallen door een vlaag van wanhoop.

Ik ga terug, herhaalde ze. Ik gá terug.

Toen ze dit relaas later in haar opschrijfboekje noteerde, wilde ze terugdenken aan haar vastberadenheid, haar ijzeren wil. Maar in plaats daarvan herinnerde ze zich dat de crisissituatie haar aan een andere verleiding had blootgesteld: zich overgeven.

Ze dacht aan al haar neerslachtige stemmingen in de loop der jaren, aan al die keren dat ze ernaar had verlangd om aan de ellende van het leven te ontsnappen. Dit was haar kans. Ze hoefde het maar te laten gebeuren en het was voorbij. De bevrijding was even dichtbij als de ladder kort daarvoor.

Misschien kon ze de juiste houding tegenover de dood afdwingen.

Maar nu, nu ze wist dat één misstap of verkeerde beweging een einde kon maken aan haar bestaan, kwam ze erachter dat ze wilde blijven leven:

‘Mijn hele wezen wilde terug naar mijn aardse wereld, wilde verder.’

Ze trok weer aan de slang en kreeg opnieuw een armvol van een loshangend stuk over zich heen. Terwijl ze dicht naar het rif toe zweefde, dacht ze dat ze zich eraan zou kunnen optrekken om dicht bij de ladder te komen. Juist op dat moment kwam er een stroming opzetten, die haar mee dreigde te voeren onder de overhangende rand van het rif. Terwijl ze zich verzette, zag ze de bodem van het schip in de richting van de rotspunt gaan, alsof degenen aan boord, wie het ook waren, niet opletten welke kant het op voer.

Ze stonden vast op de achterplecht te kijken, op zoek naar haar.